

Impact van thuissituatie op schoolmoeheid bij scholieren

Lauren Schouppe

Bron: <https://schoolmoeheid.jouwweb.be/definitie-schoolmoeheid>

INLEIDING

Tijdens mijn 2 stageperioden als leerlingenbegeleider op het Óscar Romerocollege in Dendermonde kreeg ik te maken met complexe en schrijnende casussen.

In gesprekken met leerlingen heb ik de gewoonte om te starten met de vraag *“Hoe gaat het met jou?”*. Eén van de gesprekken die ik voerde was met Amber, een leerlinge uit het vierde middelbaar met een moeilijke thuissituatie. Aan de hand van deze vraag kwamen er allerlei emoties los waardoor er tranen langs haar gezicht rolden. Vroeger was er sprake van fysiek geweld. Tot op heden beschouwt ze dit nog steeds als een traumatische ervaring.

Het is zo’n makkelijke vraag om te stellen, maar er wordt niet voldoende gedaan of met de nodige oprechtheid om hierover in gesprek te gaan. Ze wordt ook nog te vaak sociaal wenselijk beantwoord en dus niet in alle eerlijkheid. Het lijkt wel een taboe om je kwetsbaar op te stellen en aan te geven dat het niet goed gaat.

Het raakte mij dat er zich, naast deze situatie, zoveel moeilijke thuissituaties voordoen die een effect hebben op de motivatie van de betrokken leerlingen en een bepaalde mate van schoolmoeheid. Wat ik mij hierbij afvraag, is welke rol de school hierin speelt. Hoe kunnen leerlingenbegeleiders en leerkrachten de leerlingen beter ondersteunen? Wat is de preventieve aanpak? Wanneer en op welke manier komt het CLB in actie? En wat is de impact van de samenleving hierop?

In mijn bachelorartikel wil ik het volgende onderzoeken: ***“Welke impact heeft de thuissituatie van leerlingen op hun schoolse motivatie en schoolmoeheid, en hoe kunnen de school, het CLB en de samenleving hen hierin preventief ondersteunen?”***

METHODOLOGIE

Ik begin mijn artikel met het opsplitsen van de probleemstelling. Enerzijds ga ik op zoek naar meer informatie omtrent de thuissituatie bij jongeren. Anderzijds verdiep ik mij in de schoolse motivatie en de schoolmoeheid: wat houdt dit in? Wat zegt onderzoek hierover? Ook vergelijk ik enkele internationale cijfers met die van België. Voor mijn literatuurstudie gebruik ik verschillende (inter)nationale bronnen.

Ik voeg hieraan toe dat ik van AI gebruik maakte. In de bijlage kan je meer informatie vinden.

Daarnaast voerde ik ook een eigen onderzoek. Zo interviewde ik in de eerste plaats 3 leerlingen. Verder maakte ik een Google Forms op die ik verstuurde naar de 5 leerlingenbegeleiders van de campus waar ik stage liep. 3 ervan vulden mijn bevraging in.

Een ander formulier met vragen verstuurde ik naar 64 leerkrachten. Deze steekproef gebeurde aselekt doordat ik op een willekeurige manier telkens 2 klassen per jaar aanduidde. Van 13 leerkrachten kreeg ik een antwoord. Een laatste bevraging maakte ik voor het CLB op. Deze verstuurde ik naar de medewerker van het Vrij CLB Anker (vestiging Dendermonde) die nauw met onze campus samenwerkt. Zij stuurde deze door naar alle collega’s binnen haar vestiging. Ik kreeg respons van 5 CLB-medewerkers.

VERONTRUSTING IN DE THUISSITUATIE: WAT?

Voor het eerste deel van mijn probleemstelling ging ik op zoek naar informatie omtrent de thuissituatie van jongeren.

‘Awel’ doet jaarlijks onderzoek naar de thema’s die jongeren met hen bespreken. Ik bekeek de recentste cijfers, namelijk die van 2023. Op de eerste plaats staat de relatie met de ouders. Dit werd zowel via chat, e-mail als telefoon het meest besproken en haalt 24,8%. Ouders hebben nu eenmaal veel impact op hun kinderen. Het gaat dus niet enkel over ruzies binnen het gezin of zich zorgen maken. (Awel, z.d.)

In het meest recente jaarverslag van het Vrij CLB krijgt ‘verontrusting’ de volgende definitie: *“Wanneer de ontwikkelingskansen en/of de integriteit van een minderjarige bedreigd zijn, is er sprake van verontrusting”*. Indien dit zich voordoet, moeten hulpverleners hiermee aan de slag gaan met als doel om de veiligheid van de minderjarige te garanderen. (Vrij CLB, 2023)

In het schooljaar 2022-2023 deden, in de volledige CLB-sector, 11.627 leerlingen beroep op het CLB bij verontrusting en problemen thuis. Dat zijn er 4.201 meer in vergelijking met 2018-2019. (Vrij CLB, 2023) Dit toont aan dat de CLB’s steeds meer bereikbaar zijn en dat leerlingen hun weg er sneller naartoe vinden. Dit brengt een hogere werkdruk met zich mee; niet alleen voor de CLB’s maar ook voor elke andere organisatie die met thuissituaties en verontrusting aan de slag gaan. In het jaarverslag wordt het volgende er nog aan toegevoegd: de intensievere en meer gerichte hulpverlening beschikken vaak over lange wachtlijsten. Dit wil zeggen dat jongeren en hun omgeving op de laagdrempelige hulpverlening moeten kunnen blijven vertrouwen. (Vrij CLB, 2023)

MOTIVATIE EN SCHOOLMOEHEID: WAT?

Het tweede deel van mijn probleemstelling gaat over de motivatie en de schoolmoeheid bij jongeren. Deze 2 termen neem ik elk afzonderlijk onder de loep.

1. MOTIVATIE

Op SAMPOL (Samenleving & Politiek) las ik de column van onderwijsexpert Dirk Van Damme. Hij stelt hierin vast dat het probleem van demotivatie bij leerlingen steeds groter wordt. De heer Van Damme staft zijn vaststelling a.d.h.v. de data uit de PISA enquête. (Van Damme, 2023) PISA staat voor ‘Programme for International Student Assessment’. Dit internationaal vergelijkend onderzoek vindt plaats op verzoek van de OESO, Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling. (Onderwijs Vlaanderen, z.d.)

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat we over alle landen heen met een groot aantal gedemotiveerde en schoolmoe leerlingen te maken hebben. Dit vindt zijn oorsprong in de weinige interesse in de studies, de prestatie die te hoog ligt en het gebrek aan begeleiding van de leerkrachten. (OECD, 2023) (Copilot, 2024) Ook de coronaperiode droeg hier zijn steentje bij. Wereldwijd volgden leerlingen in de lockdown hun lessen van thuis. Deze afzondering bracht eenzaamheid met zich mee, alsook onvoldoende motivatie om tot leren te komen. In België zagen we dat COVID-19 ook zijn afdruk achterliet, meer bepaald in de schoolse resultaten. Zo gingen lezen en wiskunde fel achteruit. Een kanttekening die hier wordt gemaakt, is dat deze problemen zich reeds voordeden voor aanvang van de coronaperiode. (OECD, 2023) (Copilot, 2024) Daarnaast speelt, jammer genoeg, de sociaal-economische situatie van leerlingen hier ook een rol. Bij gezinnen met een laag welvaartsniveau worden meer demotivatie en schoolmoeheid opgemerkt. Dit wordt niet alleen in ons land vastgesteld, maar ook wereldwijd. (OECD, 2023) (Copilot, 2024) Het rapport geeft weer dat de resultaten verschillend van land tot land of regio tot regio zijn. Voor België wordt de vergelijking tussen Vlaanderen en Wallonië gemaakt. De prestatie-gerichte cijfers namen een grotere duik in het Nederlandstalig onderwijs, tegenover het Franstalige. (OECD, 2023) (Copilot, 2024)

Tenslotte brengt dit onderzoek in kaart hoe de OESO-landen ten opzichte van elkaar scoren. Er is duidelijk te zien dat België het slechter doet op vlak van motivatie en schoolmoeheid in vergelijking met andere landen. Ook Japan en Korea scoren veel hoger op de schoolmoeheid door de hoge prestatie. In Finland daarentegen ligt de focus meer op de (mentale) gezondheid waardoor er in minder mate sprake van demotivatie is. (OECD, 2023) (Copilot, 2024)

Het volgende onderzoek van de UGent staat dit schooljaar gepland, onder leiding van prof. Dr. Johan van Braak. De resultaten zullen nog even op zich laten wachten: ze worden pas in 2026 bekend gemaakt. (Onderwijs Vlaanderen, z.d.)

Wat motivatie betreft, is er een bekende theorie, nl. de zelfdeterminatie theorie. Deze theorie kijkt naar *“de menselijke motivatie en persoonlijkheid, die betrekking hebben op onder andere de aangeboren psychologische menselijke behoeften”*. (Ryan & Deci, 2000)

In de zelfdeterminatie theorie geven Deci & Ryan duidelijk het verschil tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie weer. Die eerste soort motivatie komt vanuit de leerling zelf; er is persoonlijke interesse aanwezig. (Ryan & Deci, 2000)

De intrinsieke motivatie kan, volgens Deci & Ryan (2000), toenemen wanneer leerkrachten op 3 psychologische primaire behoeften inspelen: autonomie, competentie en relatie.

De eerste gaat over de vrijheid die een jongere heeft om te bepalen wat en hoe hij iets doet. De competentie betreft het geloof dat een leerling moet hebben in zichzelf en zijn vaardigheden. De laatste behoefte draait rond het sociale aspect en in welke mate je een band hebt met je omgeving. (Deci & Ryan, 2018)

Extrinsieke motivatie wil zeggen dat er factoren buiten de persoon zelf liggen die ervoor zorgen dat ze gemotiveerd worden. Een beloning of een straf kunnen hier bv. aan bijdragen. (Ryan & Deci, 2000)

2. SCHOOLMOEHEID

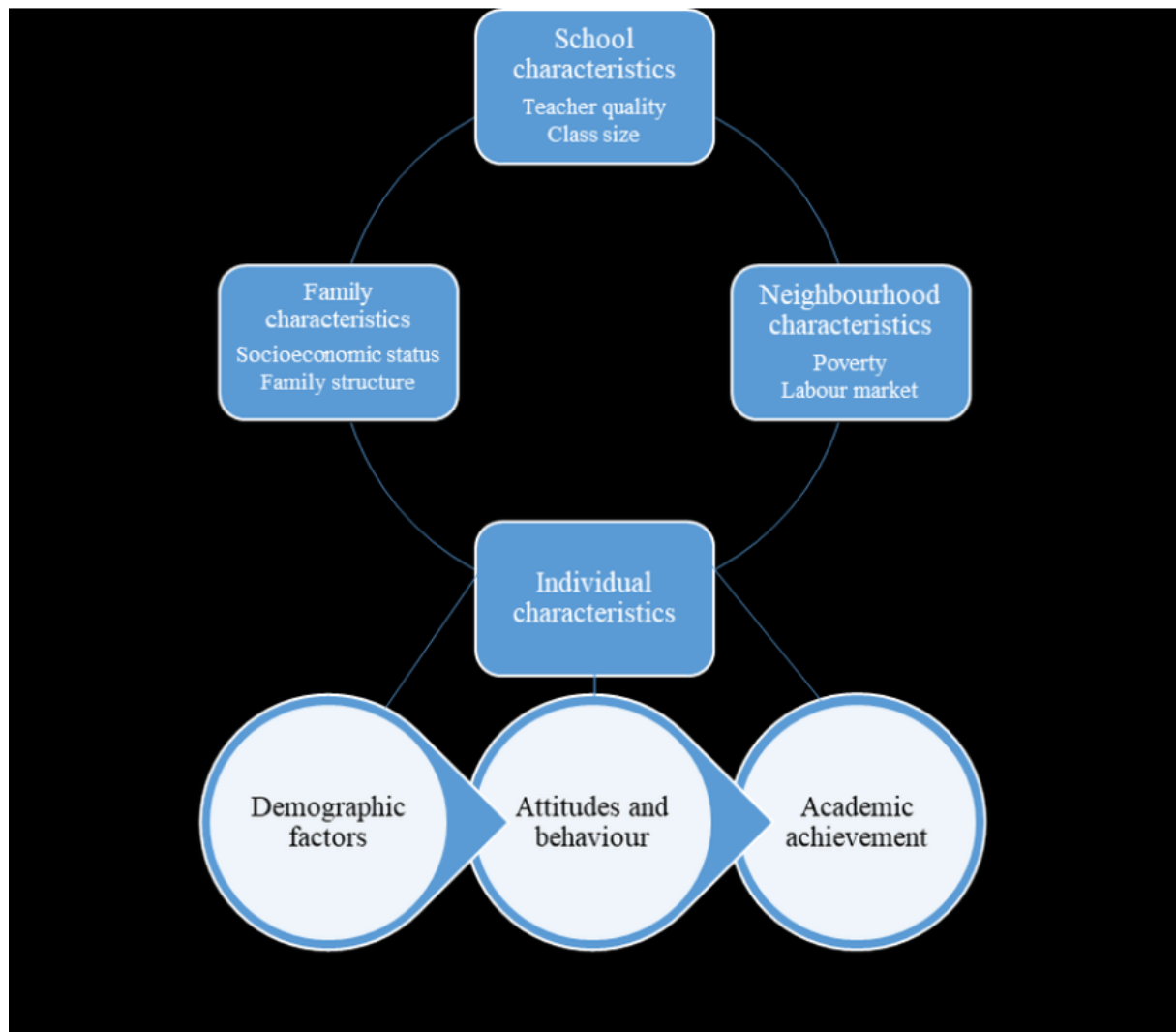
Schoolmoeheid is jammer genoeg de laatste jaren een groeiend fenomeen onder leerlingen. In sommige gevallen kan dit snel uitmonden in schooluitval.

Volgens verschillende bronnen heeft het begrip ‘schoolmoeheid’ niet één duidelijke definitie.

Zo omschrijft het Vrij CLB dit als volgt: *“Je hebt het gehad met school, elke dag in de klas is er een te veel. Je denkt eraan om te stoppen of sterker, je deed dat al. Of min of meer: je daagt nog wel op maar in je hoofd ben je al weg”* (Vrij CLB Netwerk, z.d.).

Lieve Swinnen, kinderpsychiater, geeft een andere definitie: *“We spreken van schoolmoeheid als een kind of jongere het nog moeilijk kan opbrengen om iedere dag naar school te gaan, bij te leren en zichzelf te ontwikkelen binnen de schoolstructuur. Vaak is er ook een grote weerstand naar school toe.”* (Ignoul, 2023)

In een artikel op “Schoolinschakeling” wordt aangehaald dat verschillende factoren een rol spelen in schoolmoeheid. Het model van Rumberger beschrijft 5 risicofactoren: (1) jongeren, (2) hun gezin, (3) hun omgang, (4) hun school en (5) hun wijk. (Schoolinschakeling, 2019)

Bron: https://www.researchgate.net/figure/PREDICTORS-OF-SCHOOL-DROPOUT-DE-WITTE-AND-MAZREKAJ-2015-RUMBERGER-2011_fig1_337330847

- (1) Jongens zijn in de meerderheid wat betreft het vaker stoppen met school. Los van dit feit dragen de beheersing van en problemen met taal, de positie van het gezin, criminaliteit, gezondheid, alcohol- en druggebruik hier ook aan toe. (Schoolinschakeling, 2019)
- (2) Naast de samenstelling en de sociaal-economische positie van het gezin speelt de geschooldheid van de ouders ook een rol. De ruimte die de leerling heeft om schoolwerk te maken, wordt bepaald door de leefomstandigheden en de grootte van de woning. (Schoolinschakeling, 2019)
- (3) Jongeren worden mogelijks door hun leeftijdsgenoten beïnvloed. Ruzies, meningsverschillen, geweld, pesterijen en het asociale gedrag van de leerling voeden het gedemotiveerde gedrag en de afwezigheden. (Schoolinschakeling, 2019)
- (4) Verder kunnen het gebrek aan vaardigheden van leerkrachten om de leerstof aan leerlingen over te brengen schoolmoeheid in de hand werken. Anderzijds kan de verkeerde studiekeuze van de jongere hier ook aan bijdragen. De ondersteuning die de ouders en de leerling van de school krijgen, vormt een belangrijke factor. Een ander struikelblok is de te grote woon-school afstand. (Schoolinschakeling, 2019)
- (5) In woonwijken waar een groot aantal allochtonen, mensen met een lage SES (sociaal-economische status) en criminaliteit aanwezig zijn, doet er zich meer schoolmoeheid voor. (Schoolinschakeling, 2019)

Op de website van Bijleshuis lees ik dat schoolmoeheid niet één enkele oorzaak heeft. Bij elke jongere speelt een andere factor de hoofdrol. (Lelong, 2024) Jorn Lelong somt de verschillende elementen als volgt op:

- *“gedrags- of leerstoornissen, want leren is voor deze leerlingen sowieso al een grotere uitdaging*
- *hoogbegaafdheid*
- *faalangst, want hierdoor gaan ze overcompenseren*
- *pestgedrag*
- *thuis te weinig stimulans of ondersteuning krijgen*
- *geen studeervaardigheden*
- *geen structuur met deadlines kunnen naleven”* (Lelong, 2024)

We zien dus dat schoolmoeheid meer is dan een jongere die geen zin heeft om te studeren. Het is belangrijk om de achterliggende redenen ervan tijdig op te sporen.

MACRONIVEAU: WAT IS EN KAN DE IMPACT VAN DE SAMENLEVING ZIJN?

In de column van Dirk Van Damme las ik ook over de impact die de samenleving op schoolmoeheid heeft. Zo schrijft hij dat extrinsieke motivatie altijd al een bepalende factor is geweest. Het is in onze samenleving namelijk verplicht om naar school te gaan. De positieve invloed die school op je toekomst heeft, wordt steeds meer als lokmiddel gebruikt. (Van Damme, 2023)

Volgens meneer Van Damme neemt de rol van sociale media ook steeds meer toe: ze schetsen jongeren een beeld dat tegenover de waarden en opvoeding van de ouders en de school staat. (Van Damme, 2023) Daarnaast voelt hij dat de lockdownperiode in 2020 ook zijn nadruk achterliet. Veel leerlingen kampen met gevoelens van eenzaamheid. *“Corona heeft een duidelijk negatief effect gehad op het mentaal welbevinden en de leermotivatatie en, zoals de cognitieve schade, is ook deze schade nog niet hersteld.”* (Van Damme, 2023)

De columnist benoemt het belang van het laten aansluiten van het onderwijs bij de leefwereld van jongeren. Leerlingen moeten geprikkeld worden om gemotiveerd te raken. (Van Damme, 2023) Ook UGent-professor Maarten Vansteenkiste geeft aan dat leerlingen niet voor alle vakken enthousiast moeten zijn. Hij meent wel dat het belangrijk is om ze hier toch voor te motiveren. De prof stelt daarom voor om de leerstof zo goed mogelijk aan de leefwereld van de jongeren te linken. Leerlingen kunnen namelijk beter worden betrokken bij iets wat ze zelf ook ervaren. (De Wilde, 2024)

Hier kan de samenleving een rol kan spelen. Dirk Van Damme meent een reële verandering in ons schoolsysteem te zien wat betreft enkel leren, zoals in het buitenland. In diverse landen kunnen jongeren reeds in het werkveld veel opsteken en is het een plaats waar ze zich zelfs comfortabeler voelen in plaats van op school. Andere manieren van onderwijs, zoals thuisonderwijs en technologie-ondersteund zelfstandig leren, komen meer van de grond. (Van Damme, 2023)

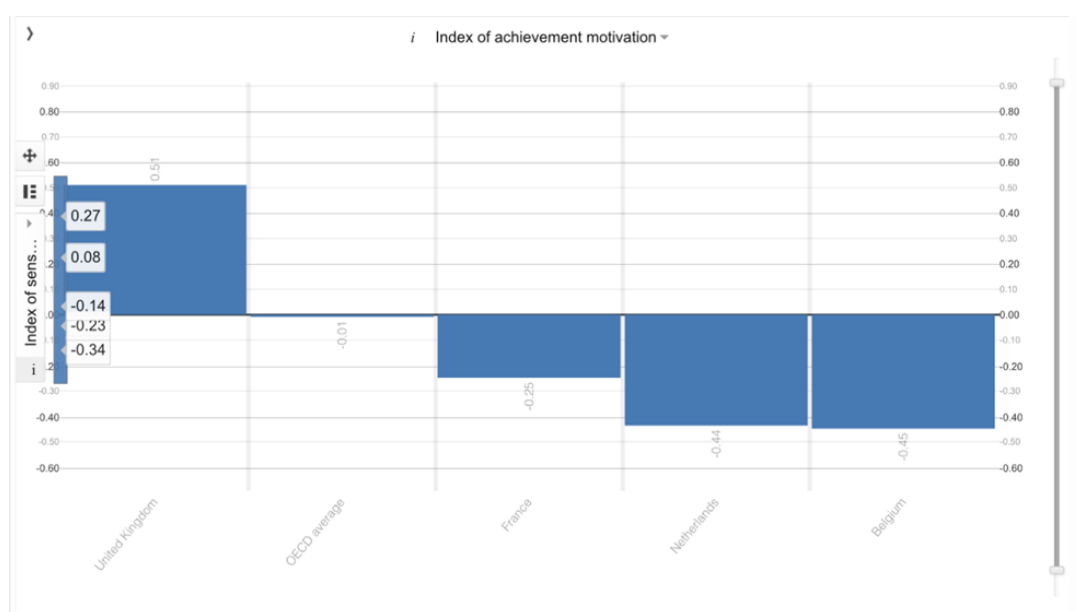
Een laatste punt dat Van Damme aanhaalt, gaat over de wijze waarop de maatschappij is georganiseerd. Iedereen krijgt mee dat men zeker tot 18 jaar naar school moet en het liefst zelfs verder studeert tot de eerste helft van de twintiger jaren. Het moment waarop jongeren hier niet in slagen, krijgen ze vanuit de samenleving te horen dat ze onvoldoende geschoold zijn, en dus gefaald hebben. Dit beeld heeft een invloed op de latere leerkansen van jongeren. (Van Damme, 2023)

Hier kan de samenleving een positieve impact hebben door levenslang leren te integreren in ons systeem/maatschappijbeeld.

1. OESO-LANDEN

Het OESO-programma voor Internationale Studentenevaluatie (PISA) vermeldt dat leerlingen en studenten sterk verschillen in hoe tevreden ze zijn met hun leven en hun prestatiemotivatie. Leraren, ouders en scholen spelen een belangrijke rol in het welzijn van scholieren. (OECD, 2024)

Cijfermatig vergeleek ik het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Nederland met België en het OESO-gemiddelde. Onderstaande grafiek schetst een duidelijk beeld van hoe gemotiveerd (of beter gezegd: hoe ongemotiveerd) jongeren van 15 jaar en ouder zijn, ten opzichte van elkaar.

Bron: <https://gpseducation.oecd.org>

Op de X-as lezen we de index van de motivatie om te presteren van de verschillende landen af. We zien dat het Verenigd Koninkrijk hier het hoogste op scoort. (OECD, 2022) Onderzoek in het Verenigd Koninkrijk heeft bewezen dat voldoende beweging effectiever is voor de gezondheid, zowel fysiek, mentaal als sociaal. Daarnaast zorgt dit ook voor resultaat op schoolvlak. Kinderen en jongeren zouden dagelijks 60 minuten fysiek actief moeten zijn, zo raadt de Wereldgezondheidsorganisatie (2010) aan. (Kelso, et al., 2020) (Copilot, 2025) Dit kan gaan van vrijetijds- en dagdagelijkse activiteiten tot oefeningen m.b.t. prestatie en competitie. (Warschburger, 2015) (Copilot, 2025)

Frankrijk en Nederland scoren allebei negatief, net zoals het OESO-gemiddelde. Opvallend is dat België het slechtste scoort ten opzichte van zijn buurlanden; onze jeugd is het minst gemotiveerd. (OECD, 2022)

Op de Y-as vinden we de index van het gevoel van erbij te horen. Hier zien we dat Nederland het hoogste scoort, gevolgd door ons land met slechts 0,08 procentpunten. Het OESO-gemiddelde en de score van Frankrijk zijn negatief. Opvallend is dat de Engelse jeugd er zich niet voelt bijhoren terwijl ze van deze selectie landen wel het meeste gemotiveerd zijn. (OECD, 2022)

2. WESTERSE VERSUS NIET-WESTERSE LANDEN

Uit eerdere bronnen weten we dat er een link tussen de thuissituatie van jongeren en de schoolmoeheid in de Westerse wereld is. Maar doet dit fenomeen zich daarbuiten ook voor?

In een artikel op Science Direct zag ik een vergelijking van Australië en Thailand op gebied van prestatiedoelen en motivatie. Hier wordt beschreven dat in de Aziatische wereld het groepsbelang belangrijker is dan het individuele, wat een impact op de academische motivatie heeft. Aziaten scoren hoger op het psychologisch welzijn en de motivatie. Australië toont daarentegen een diepgaande leerbenadering – in tegenstelling tot de oppervlakteleerbenadering in Thailand – wat het academisch leren impacteert maar minder de motivatie. Uit dit onderzoek kan men afleiden dat motivatie door de cultuur van het land wordt beïnvloed. (Boyle et al., 2020) (Copilot, 2025)

In China werd bij 1.260 scholieren onderzocht wat de link is tussen de carrière en de schoolse motivatie, vooral met het oog op de Gaokao (groot nationaal toelatingsexamen). De resultaten gaven een positieve samenhang tussen beide weer. (Zhao et al., 2024) (Copilot, 2025)

Uit dit onderzoek bleek ook dat de schoolse motivatie van leerlingen die loopbaanverkenning activiteiten meededen, positief werd geïmpacteerd. Wanneer jongeren het proces van loopbaanontwikkeling doorlopen, levert dit een bijdrage aan de motivatie en zelfeffectiviteit. (Zhao et al., 2024) (Copilot, 2025)

RESULTATEN VAN EIGEN ONDERZOEK

Om mijn onderzoek in de praktijk te brengen, heb ik verschillende partijen geraadpleegd: leerlingen, leerlingenbegeleiders, leerkrachten en CLB-medewerkers.

In de volgende secties bespreek ik de resultaten van mijn onderzoek.

GESPREKKEN MET LEERLINGEN

Ik sprak 3 leerlingen en bracht hun ervaringen in kaart.

Een eerste gesprek ging door met Amber, een leerlinge uit het vierde middelbaar. Zoals in de inleiding reeds vermeld, heeft zij te maken met een moeilijke thuissituatie waarbij er vroeger zelfs sprake was van fysiek geweld. Ze gaf aan dat dit zich nu niet meer voordoet, maar ze nog steeds van haar vader bang is. Daarnaast vertelde ze dat ze soms voor zichzelf moet koken, maar dit niet wil of kan. Ze slaat dus maaltijden over. Douchen vraagt zelfs veel energie van haar. Tijdens het gesprek merkte ik dat haar zelfzorg begint uit te vallen.

Wat het schoolwerk betreft, gaf ze aan heel veel te moeten werken. Daarnaast vertelde ze dat ook dit een energiezuiger is en ze er vermoeid van geraakt, waardoor haar motivatie sterk vermindert.

Amber heeft sinds de start van het middelbaar veel gesprekken met de leerlingenbegeleiders gehad. Nadat het CLB zonder haar akkoord met haar ouders sprak, heeft ze alle hulp nog geweigerd. Vorig schooljaar stond ze open om opnieuw te praten met mijn mentor. Dit jaar heb ik de gesprekken met haar gevoerd. Het CLB is ook opnieuw in beeld.

Uit het gesprek met de 18-jarige Jitske kwam er dat het begin vorig jaar thuis niet makkelijk is geweest: haar mama kreeg borstkanker. De spanningen liepen thuis op en Jitske had geen zin om nog naar school te komen. Ze sleurde haar naar de lessen met als enige motivatie om niet te veel achterstand op te lopen.

Jitske had geen nood aan een psycholoog of andere hulp. Zij had wel op regelmatige basis een gesprek met de leerlingenbegeleiding om te checken hoe het met haar ging.

Een laatste gesprek dat ik had, was met Thalia, een leerlinge uit het tweede middelbaar. Zij vertelde dat haar mama alleenstaand is. Ze heeft het niet altijd even fijn thuis en is soms moe om naar school te gaan. Enkel het sociaal contact met haar vrienden op school motiveert haar om te blijven gaan. Toch blijft ze geloven dat ze met de hulp van de school ooit kan afstuderen. Zij wordt door de school ondersteund d.m.v. gesprekken.

BEVRAGINGEN LEERLINGENBEGELEIDERS, LEERKRACHTEN EN CLB

Op deze bevraging kreeg ik antwoord van 3 leerlingenbegeleiders, 13 leerkrachten en 5 CLB-medewerkers.

	LEERLINGENBEGELEIDERS	LEERKRACHTEN	CLB
Invloed van thuissituatie op schoolse motivatie: Factoren:	100%: zeer sterke invloed <ul style="list-style-type: none"> Gebrek aan ouderbetrokkenheid Middelengebruik Psychische problematieken Leefomstandigheden 	62%: invloed <ul style="list-style-type: none"> Gebrek aan ouderbetrokkenheid Financiële problemen Talenkennis Gezondheidsproblematieken 	100%: sterke tot zeer sterke invloed <ul style="list-style-type: none"> Gebrek aan ouderbetrokkenheid Medische of psychische problematieken Middelengebruik Geweld
Ervaring van schoolse motivatie bij leerlingen:	Uiteenlopende meningen: <ul style="list-style-type: none"> 33%: gemotiveerd, maar gesprek bij de leerlingen-begeleiding wordt vaker uitgesteld omwille van angst. 33%: niet erg gemotiveerd: leerlingen komen vooral naar school voor het sociaal contact 33%: geen antwoord Grote negatieve invloed van sociale media 	Uiteenlopende meningen: <ul style="list-style-type: none"> 31%: leerlingen hebben zeer lage motivatie 31%: motivatie OK 38%: tussen voldoende tot algemene goede motivatie 	Deze vraag werd niet aan CLB gesteld.
Factoren om schoolmoeheid te herkennen:	<ul style="list-style-type: none"> Tegenvallende resultaten Laattijdigheden Afwezigheden Gebrek aan interesse Passiviteit 	<ul style="list-style-type: none"> Energieloos in de les Moe zijn / gebrek aan concentratie Laattijdigheden / afwezigheden Lesmateriaal niet bijhebben Niet studeren / niet indienen van taken 	<ul style="list-style-type: none"> Gebrek aan ouderbetrokkenheid Geslotenheid van de leerling Schoolverzuim Schoolwissels Onderpresteren Problematische gedragingen Conflictsituaties met anderen

			<ul style="list-style-type: none"> • Mishandeling, weinig/onvoldoende/ongezonde voeding, slechte hygiëne • Automutilatie
Aanpak m.b.t. leerlingen die door thuissituatie moeite hebben met schoolse motivatie:	<ul style="list-style-type: none"> • In gesprek gaan met de leerling, ouders, andere betrokken partijen, CLB • Positieve bevestiging bieden 	<ul style="list-style-type: none"> • In gesprek gaan met de leerlingen • Motiveren en positief bekrachtigen van de leerlingen • Begeleiden in het maken van taken (samen opstarten in de klas, genoeg tijd geven, oefeningen op maat maken) 	<ul style="list-style-type: none"> • Tempo van de leerling respecteren door voldoende tijd en ruimte te geven • Bereikbaar en beschikbaar zijn • Vertrouwen opbouwen • Erkenning geven • Loyaliteit aan ouders respecteren, maar toch ook aanklappend blijven werken en signaleren • Beroepsgeheim toelichten
Uitdagingen in de poging om leerlingen te ondersteunen:	<ul style="list-style-type: none"> • Wachtlijsten • Weinig medewerking van de leerling • Gelatenheid bij de ouders • Leerlingen willen geen info met ouders delen 	<ul style="list-style-type: none"> • Ouderbetrokkenheid • 50% zegt dat ze uit ervaring zien dat leerlingen niet altijd open staan om een gesprek over hun thuissituatie te hebben of moeilijk hulp kan aanvaarden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bereikbaarheid van leerling en de thuiscontext • Lange wachtlijsten binnen de hulpverlening
Positieve bijdrage vanuit de school kan zijn:	<ul style="list-style-type: none"> • Plaats bieden waar leerlingen zich goed voelen • Positieve bevestiging bieden • Proactieve rol spelen in de ondersteuning en het creëren van een veilige, ondersteunde omgeving bv. zorglokaal permanent bemand houden of meter/peter projecten oprichten • Organiseren van een avondstudie 	<ul style="list-style-type: none"> • Sterk zorgnetwerk • Meer individuele opvolging • Begeleiding in het plannen, structuur, communicatie • Ruimte creëren waar leerlingen veilig kunnen spreken of tot rust kunnen komen 	Deze vraag werd niet aan CLB gesteld.

Samenwerking met externe hulpverlening:	Positief (*)	Negatief (*): <ul style="list-style-type: none"> Hulpverlening is niet altijd goed op elkaar afgestemd of zelfs ondermaats Transparante communicatie wordt gemist 	/
Verbeterpunten kunnen zijn:	<ul style="list-style-type: none"> Een grotere capaciteit aan hulpverleners De efficiëntie van het CLB Meer overleggen met elkaar i.p.v. naast elkaar te handelen Aanpak van de lange wachtlijsten (moeilijk topic aangezien alle instanties vol zitten en verzuipen) 	<p>In de school zelf:</p> <ul style="list-style-type: none"> Sneller optreden Individueeler werken Werken aan de communicatie naar iedere doelgroep <p>Externe hulpverlening:</p> <ul style="list-style-type: none"> Sneller inschakelen Korter op de bal spelen Op regelmatige tijdstippen samen aan tafel zitten <p>Bedenking:</p> <ul style="list-style-type: none"> Een expert rechtstreeks aan de school verbinden, niet meer als 'externe' laten fungeren 	<ul style="list-style-type: none"> Samenwerking tussen CLB en scholen MET elkaar en niet los van elkaar Tijdsgebrek aanpakken Transparantere communicatie indien mogelijk (>beroepsgeheim)

(*)

De grootste tegenstelling die we hier opmerken, betreft de samenwerking met externe partners. De leerlingenbegeleiding evalueert dit als positief, de leerkrachten als negatief. Die tweede partij licht dit toe onder het mom van de ontbrekende transparante communicatie. Dit is niet altijd even makkelijk voor leerlingenbegeleiders.

In de opleiding Sociaal Werk leerde ik artikel 458 van het Belgisch strafwetboek kennen. Hierin staat beschreven wie onder het beroepsgeheim valt. Dit is een groot verschil met discretieplicht. Dit ontstaat vanuit het arbeidsrechtelijke statuut van de sociaal werker. Een leerlingenbegeleider is hieraan gebonden om een goede werking van de dienst te waarborgen. Dit houdt in dat alle informatie die in een gesprek wordt gedeeld, niet zonder toestemming van de leerling met anderen mag worden gedeeld. Een uitzondering op deze regel is wanneer de veiligheid of het welzijn van de leerling in het gedrang komt. Wat ook gedaan wordt, is dat leerlingenbegeleiders onderling informatie met elkaar delen en mogelijke aanpakmethoden of verdere stappen samen bespreken.

Bovendien botsen de leerlingenbegeleiders in hun samenwerking met externe partners op hun beroepsgeheim. Zo mogen leerlingenbegeleiders vertrouwelijke informatie met andere instanties zoals het CLB delen, maar omgekeerd is het CLB aan beroepsgeheim gebonden. Op die manier krijgen zij ook weinig input terug. Het is dus niet alleen de discretieplicht van de leerlingenbegeleiders die de transparante communicatie naar de leerkrachten bemoeilijkt; ook het beroepsgeheim van de externe partners speelt hier een grote rol in.

Bij de resultaten van het CLB voeg ik nog 2, niet onbelangrijke, zaken toe.

De ondersteuning die zij biedt, start vanuit het mandaat dat men van de leerling krijgt. Zonder dit kan men niets doen. Van daaruit checkt het CLB wie vanop school vertrouwd is met de leerling en wat hem/haar kan helpen. Soms wordt er met vaste vragenlijsten gewerkt om in gesprek te gaan. Daarnaast wordt opnieuw het belang van het betrekken van de ouders aangehaald, alsook het betrekken van externe partijen en het opstellen van doelen met alle betrokkenen. Ook huisbezoeken zijn een methode om de leerling en ouders te bereiken. Verder wijzen de CLB-medewerkers op het belang van het zoeken naar positieve elementen en krachten, alsook het in beeld brengen van kwetsbaarheden en risico's. Tenslotte wordt er steeds geprobeerd de brug terug naar de school te slaan.

Deze externe partij zal andere professionals inschakelen wanneer de hulp ontoereikend is, er sprake van verontrusting is, er diepgaandere zorg nodig is of er geen medewerking is. Het kan ook zijn dat de vraag van de leerling of ouders zelf komt.

PREVENTIE

Iedereen is ervan overtuigd dat door preventief te handelen de oorzaken van schoolmoeheid kunnen worden aangepakt.

In Brussel ziet men meer vroegtijdig schoolverlaters dan in Vlaanderen. De aangehaalde redenen voor deze hoge uitval zijn daarentegen wel dezelfde als in Vlaanderen, nl. schoolmoeheid, gebrek aan verbondenheid met de school, gezinssituatie en een verkeerd gekozen studierichting. (Tracé Brussel vzw, z.d.)

Schoolinschakeling, dat deel uitmaakt van perspective.Brussels, deed onderzoek naar preventieve maatregelen voor schoolmoeheid.

Naast de 5 risicofactoren die Schoolinschakeling beschrijft, wordt er ook naar enkele getroffen maatregelen verwezen. De bedoeling van deze is dat jongeren terug meer worden betrokken en met die 5 elementen aan de slag gaan. (Schoolinschakeling, 2020)

Schoolinschakeling omschrijft 4 soorten maatregelen.

De eerste strategie gaat over identificatie en coördinatie. Deze is tweeledig.

Enerzijds moet er worden gekeken naar welke behoeften schoolmoeë jongeren hebben en dat ze worden herkend. De acties die op organisatieniveau worden ondernomen, moeten ook worden herkend en opgenomen. Het tweede deel bestaat eruit dat een actieplan wordt opgesteld en wordt besproken met het lokaal overleg. (Schoolinschakeling, 2020)

Preventief werken is een tweede maatregel. Enerzijds is het de bedoeling om situaties van schoolmoeheid en struikelblokken in de schoolloopbaan van een leerling te voorkomen. Anderzijds wil ze ook inspelen op de eerste tekenen van verzuim. (Schoolinschakeling, 2020)

Op het moment dat er sprake is van schoolmoeheid en verzuim, moet er worden geïntervenieerd.

Verschillende actoren vinden het niet makkelijk wanneer een leerling bv. van school dreigt gestuurd te worden. (Schoolinschakeling, 2020)

De laatste maatregel betreft het ondernemen van compenserende acties. Leerlingen die de school hebben verlaten, kunnen d.m.v. een tweede kans toch worden opgeleid, kunnen opnieuw in het onderwijs terecht of op de arbeidsmarkt. (Schoolinschakeling, 2020)

Ik heb gepolst naar het resultaat van deze maatregelen, maar jammer genoeg kreeg ik hierop geen antwoord.

Vanuit de leerlingenbegeleiding van de campus waar ik stage loop, verneem ik vooral dat het preventieve gedeelte niet van hen moet komen, maar eerder een politieke kwestie is. Er zou meer moeten worden ingezet op een sociaal vangnet, de sociale zekerheid, psychische hulpverlening, opvang voor mensen die in ons land komen wonen, meer begeleiding ...

De leerkrachten hun meningen hierover zijn verdeeld. Iemand geeft aan dat het goed zou zijn om meer klassenraden per klas te organiseren, waarbij er niet alleen wordt gekeken naar resultaten maar ook naar de thuissituatie en motivatie van de leerling. Blijven inzetten op ouderbetrokkenheid is ook een wederkerig antwoord. 2 leerkrachten vinden dat het moeilijk is om als school preventief te handelen in dergelijke situatie: enerzijds omdat men er te laat van op de hoogte is, anderzijds omdat er thuis preventief moet worden gewerkt, niet op school.

Volgens het CLB kunnen er nog meer preventieve maatregelen genomen worden om te voorkomen dat thuissituaties de schoolmotivatie negatief beïnvloeden. Wat hier telkens terugkomt, is het inzetten op verbinding. Hetzelfde geldt voor het opbouwen van een band met de leerlingen. Het is maar door in gesprek te gaan dat je de leerlingen leert kennen en te weten kan komen waarom hij/zij vaak afwezig is of problematisch gedrag vertoont.

CONCLUSIE

Mijn onderzoeksvraag luidde als volgt: **“Welke impact heeft de thuissituatie van leerlingen op hun schoolse motivatie en schoolmoeheid, en hoe kunnen de school, het CLB en de samenleving hen hierin preventief ondersteunen?”**.

Zowel uit de literatuurstudie als uit de bevestigingen blijkt dat er een duidelijk verband is tussen de thuissituatie van jongeren en hun schoolse motivatie en schoolmoeheid. Moeilijke thuissituaties hebben een negatieve invloed op de motivatie van leerlingen en kunnen leiden tot schoolmoeheid.

Het PISA-rapport leerde ons dat, naast de bovenstaande factoren en de sociaal-economische positie van een gezin, ook COVID-19 zijn afdruk achterliet. Internationaal gezien blijkt dat België slechter scoort op vlak van motivatie en schoolmoeheid in vergelijking met andere Europese landen.

Opvallend bij de diverse bevestigingen is dat ouderbetrokkenheid steeds terugkeert als een belangrijke factor. Leerlingenbegeleiders, leerkrachten en CLB-medewerkers geven aan dat een gebrek aan ouderbetrokkenheid als ook alcohol- en drugsgebruik, psychische problemen en de leefomstandigheden een grote rol spelen in de schoolse motivatie van leerlingen.

Blijven in gesprek gaan met de leerlingen, blijven inzetten op ouderbetrokkenheid en hopen op meer preventie vanuit de politiek, worden gezien als de belangrijkste preventiemaatregelen.

LITERATUURLIJST

Awel. (z.d.). *Onderzoek*. Opgehaald van Awel: <https://awel.be/onderzoek>

Boyle, G.J., Wongsri, N., Bahr, M., Macayan, J.V., & Bentler, P.M. (2020, 1 juni). *Cross-cultural differences in personality, motivation and cognition in Asian vs. Western societies*. Opgehaald van Science Direct: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0191886920300246>

Deci, E.L. & Ryan, R.M. (2018). *Self-Determination Theory, Basic Psychological Needs in Motivation, Development and Wellness*. Opgehaald van Google Boeken: https://books.google.be/books?id=GF0ODQAAQBAJ&pg=PR11&hl=nl&source=gbv_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false

Kelso, A., Linder, S., Reimers, A.K., Klug, S.J., Alesi, M., Scifo, L., Borrego, C.C., Monteiro, D., & Demetriou, Y. (2020, november). *Effects of school-based interventions on motivation towards physical activity in children and adolescents: A systematic review and meta-analysis*. Opgehaald van Science Direct: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1469029219304212>

Mazrekaj, D. (2019, november). *An Economic Perspective on School Dropout*. Opgehaald van ResearchGate: https://www.researchgate.net/figure/PREDICTORS-OF-SCHOOL-DROPOUT-DE-WITTE-AND-MAZREKAJ-2015-RUMBERGER-2011_fig1_337330847

Microsoft & Open AI (2024), Copilot (28 december, versie 2024) [Large language model] <https://copilot.microsoft.com/chats/>

Microsoft & Open AI (2025), Copilot (23 januari, versie 2025) [Large language model] <https://copilot.microsoft.com/chats/>

OECD. (2022). *Students' well-being*. Opgehaald van OECD:

https://gpseducation.oecd.org/IndicatorExplorer?plotter=h5&query=42&indicators=N206*N190*N191*N192*N006*N285*N224*N195*N205*N235*N196*N107*N104*M035*M037*N286*N201*N202*N203*N204*M036*N207*N208*N209*N210*N066*N067*N212*N213*N214*N215*N216*N217*N227*N228*N229*N230*N231*N233*N491*N492*N493*N494*N495*N498*N499*N500*N501*N502*N503*N504*N510*N511*N512*N513*N514*N515*N516*N517*N518*N519*N522*N523*N524*N534*N590*N591*N287

OECD. (2023, 5 december). *PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education*.

Opgehaald van OECD: https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i_53f23881-en.html

OECD. (2024, 13 november). *Students' well-being*. Opgehaald van OECD:

<https://gpseducation.oecd.org/revieweducationpolicies/#!node=50396&filter=all>

Onderwijs Vlaanderen. (z.d.). *Programme for International Student Assessment (PISA)*. Opgehaald van

Onderwijs Vlaanderen: <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderzoek/vlaams-en-internationaal-onderwijs/onderzoek/internationaal-vergelijkend-onderzoek/programme-for-international-student-assessment-pisa>

Ryan, R.M. & Deci, E.L. (2000, januari). *Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, social Development, and Well-Being*. Opgehaald van American Psychologist:

https://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2000_RyanDeci_SDT.pdf

Schoolinschakeling. (2019, 24 juni). *Waarom wordt iemand schoolmoe?* Opgehaald van Schoolinschakeling:

https://schoolinschakeling.brussels/abc-van-het-welzijn-op-school/waarom-wordt-iemand-schoolmoe#footnote1_o6830pj

Schoolinschakeling. (2020, 18 februari). *Hoe optreden?* Opgehaald van Schoolinschakeling:

<https://schoolinschakeling.brussels/abc-van-het-welzijn-op-school/hoe-optreden>

Schoolmoeheid. (z.d.). *Definitie schoolmoeheid*. Opgehaald van Schoolmoeheid:

<https://schoolmoeheid.jouwweb.be/definitie-schoolmoeheid>

Tracé Brussel vzw. (z.d.). *Brussel hoogst aantal vroegtijdig schoolverlaters*. Opgehaald van Tracé Brussel vzw:

<https://trace.brussels/nieuws/brussel-hoogst-aantal-vroegtijdig-schoolverlaters>

Van Damme, D. (2023, 2 november). *Wat met jongeren die echt geen zin hebben in school?* Opgehaald van

SAMPOL: <https://www.sampol.be/2023/11/wat-met-jongeren-die-echt-geen-zin-hebben-in-school>

Vrij CLB. (2023). *DE CLB'S IN CIJFERS SCHOOLJAAR 2022-2023*. Opgehaald van Vrij CLB:

<https://www.vrijclb.be/files/VCLB-jaarverslagen/Jaarverslag-CLB-sector-2022-2023.pdf>

Vrij CLB Netwerk. (z.d.). *School Moe?* Opgehaald van Vrij CLB Netwerk:

<https://www.vrijclb.be/leerlingen/artikels/school-moe>

Warschburger, P. (2015). *International Encyclopedia of the social & Behavioral Sciences (Second Edition)*.

Opgehaald van Science Direct: <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/physical-activity>

Zhao, Y., Zeng, H., & Deng, X. (2024). *Chinese high school students' career development: Associations with academic self-efficacy and motivation*. Opgehaald van Science Direct:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0193397323001193>

Ik gebruikte 3 fictieve namen, nl Amber, Jitske en Thalia.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

Tijdens de voorbereiding van dit werk heb ik Copilot gebruikt bij het onderdeel rond motivatie en schoolmoeheid, en meer bepaald bij het stuk rond de motivatie. Hierin geef ik de resultaten van de PISA enquête weer. Dit grote document plaatste ik in Copilot om de belangrijkste bevindingen, die relevant voor dit werk zijn, te verkrijgen.

Na het gebruik van deze tool/service heb ik de inhoud grondig en kritisch bekeken en waar nodig bewerkt, waarbij ik de volledige verantwoordelijkheid opneem voor het eindresultaat.

Hieronder vind je een beschrijving van de gebruikte vraagstelling die ik daartoe heb geformuleerd:

1. Geef de belangrijkste bevindingen in het Nederlands weer.

BIJLAGE 2

Tijdens de voorbereiding van dit werk heb ik Copilot gebruikt bij het internationale deel, en meer bepaald bij het stuk rond de niet-Westerse landen. Dit deed ik omdat ik de vertaling van de Engelse studies wou verkrijgen. Hieruit haalde ik enkel die informatie dat relevant voor dit werk is.

Na het gebruik van deze tool/service heb ik de inhoud grondig en kritisch bekeken en waar nodig bewerkt, waarbij ik de volledige verantwoordelijkheid opneem voor het eindresultaat.

Hieronder vind je een beschrijving van de gebruikte vraagstelling die ik daartoe heb geformuleerd:

1. Vertaal naar het Nederlands.